

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII ÎN CONTEXTUL ACTUALELOR PROVOCĂRI

*Natalia Cheradi, dr.,
Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice din Moldova*

THE UNIVERSITY LIBRARY IN THE CONTEXT OF CURRENT CHALLENGES

*Natalia Cheradi, PhD,
Scientific Library, Academy of Economic Studies from Moldova,
ORCID ID: 0000-0002-8261-6815
cheradi@lib.ase.md*

CZU: 027.7:021.1/.4

DOI: 10.46727/c.v1.24-25-03-2023.p325-330

Abstract. The article describes the objectives of university libraries in the current context of the development of higher education in the Republic of Moldova. The library is an important part of the university infrastructure; it contributes to the development of education and science by satisfying the informational needs of users, capitalizing on document collections and modern informational resources. The current challenges in the operation of university libraries influence the quality of basic activities: acquisition of documents and resources, organization and use of collections, bibliographic and documentary information activity, cataloguing-classification activity, provision of information services, user training, etc. The place of the scientific library in the process of education and research in higher education institutions is determined by the degree of exploitation of the informational potential of the library and the accessibility of information, documents, services and resources. The library, without adequate support at the level of policies, regulations, funding, must adapt on the fly to the new social-economic realities. In order to continue implementing the mission of providing relevant information and services to its users, the university library must be connected to the trends of evolution manifested in the technological environment, while preserving the completeness of traditional functions and activities.

Keywords: University library, information services, information users, information needs, access to information

Bibliotecile universitare joacă un rol-cheie în asigurarea informațională a științei și educației, aduc o contribuție majoră la dezvoltarea proceselor inovatoare în învățământul superior. Biblioteca universitară furnizează informații și servicii relevante utilizatorilor săi, dacă este conectată la tendințele de evoluție manifestate în mediul tehnologic. Totodată, ca să păstreze și caracterul complet al funcțiilor și activităților tradiționale, bibliotecile îndeplinesc sarcina de asigurare informațională a comunității academice, conservând patrimoniul educațional și intelectual, formând colecții de documente și obiecte digitale. Realitățile bibliotecilor universitare sunt legate astăzi de digitizarea fondurilor, crearea depozitelor și arhivelor electronice, dezvoltarea cataloagelor electronice, constituind baza furnizării operative a serviciilor noi pentru utilizatori.

Îmbunătățind continuu instrumentarul informațional și tehnologic, bibliotecile, treptat, se transformă în depozite imense de colecții de documente și materiale digitale, la care accesul utilizatorilor este oferit prin Internet. Proiectele implementate în ultimul deceniu de bibliotecile universităților s-au axat pe dezvoltarea unei colecții vaste de documente electronice necesare pentru cercetare, instruire și comunicare, precum și pe asigurarea accesului nelimitat la ea prin Internet.

Provocările momentului influențează calitatea activităților de bază a bibliotecilor universitare: achiziționare de documente și resurse, organizare și utilizare a colecțiilor, activitatea bibliografică și de informare documentară, activitatea de catalogare-clasificare, prestarea serviciilor informaționale, instruirea utilizatorilor etc.

Astăzi, sintagma „provocări ale momentului” este folosită foarte des în senul „probleme”, „crize”, „riscuri” etc. Cu alte cuvinte, acestea sunt acele probleme sociale, politice, economice, tehnologice, care nu pot fi ignorate sau lăsate neobservate. În această lucrare vom încerca să stabilim cu ce provocări se confruntă bibliotecile în perioada modernă.

Reglementarea juridică a activității bibliotecilor și rolul statului în dezvoltarea lor.

La nivel național, în raport cu bibliotecile universităților, există probleme legate de elaborarea politicilor de bibliotecă, constituirea de garanții juridice și angajamente administrative pentru normativele de funcționare a bibliotecilor, inclusiv pentru crearea unui mediu de modernizare tehnologică. În contextul reformei învățământului superior lipsesc și prevederi juridice legate de mecanismul de fuzionare a bibliotecilor. Oricât ne-am dori, decizia finală cu privire la rezolvarea problemelor existente, de regulă, nu o iau bibliotecile, ci autoritățile locale și instituționale sau guvernul. Nu putem afirma că statul s-a retras din rezolvarea problemelor bibliotecilor universitare. Ca exemplu, au fost minuțios analizate recent amendamentele propuse la legea bibliotecilor din partea liderilor bibliotecilor universitare pentru a fi incluse în proiectul înaintat guvernului și parlamentului pentru aprobare.

Probleme legate de reforma învățământului din Republica Moldova. Activitatea bibliotecilor ca instituții publice s-a bazat de-a lungul timpului pe conceptul „cetățean informat”. În prezent, acest concept s-a extins și include abilități și cunoștințe care răspund nevoilor unei economii industriale în dezvoltare și altor sarcini sociale. Potrivit lui W. Birdsell, conceptul „cetățean informat” trebuie înlocuit cu conceptul „cetățean comunicativ” [1, p.76]. Astfel, schimbările radicale în activitatea bibliotecilor sunt asociate nu numai cu schimbările tehnologice, ci și cu schimbările social-economice, care au avut loc în ultima perioadă în țara noastră.

Tot mai frecvent întâlnim în literatura de specialitate teze care susțin modelul competitiv de activitate a bibliotecilor bazat pe „lupta pentru consumator”. Presupunerea, populară în ultimele decenii, că Internetul și alte realizări ale progresului tehnologic au redus interesul pentru publicațiile tipărite și pentru lectură în general este o bună explicație pentru scăderea indicatorilor activității bibliotecilor (numărul de utilizatori, intrări, împrumut etc.). În aceste condiții observăm o tendință comună – activitățile de divertisment devin inerente în funcționarea oricărei organizații culturale, inclusiv în bibliotecă. Această tendință a fost denumită de autori „disneylandizare” [2, p.170].

În noile condiții socio-economice bibliotecile au încercat să concretizeze misiunea lor și au formulat idei care reprezintă rațiunea de a fi și de a crea valoare pentru societate, determinând evoluția organizației în sensul transformării viziunii în realitate. Însă declararea unor valori nu înseamnă că și societatea percepe biblioteca în același mod în care se poziționează biblioteca însăși. Atestăm o contradicție între misiunea declarată a bibliotecii și modul în care aceasta este percepută de societatea modernă.

Biblioteca este una dintre cele mai vechi instituții sociale, ceea ce îi asigură caracterul conservator al funcțiilor, proceselor și tehnologiilor care îi permite să-și îndeplinească cu succes sarcina sa socială inițială – păstrarea „memoriei omenirii” pentru generațiile viitoare. Cu toate acestea, trăim într-o eră a transformărilor rapide și globale în toate domeniile semnificative ale vieții, iar biblioteca nu poate decât să se schimbe în raport cu acestea. Impactul important asupra valorilor tradiționale ale societății moderne este provocat de procesele de globalizare, care se manifestă prin consolidarea interdependenței politice, economice, culturale a societății și au ca scop formarea unor standarde unificate.

Activitatea bibliotecii este influențată atât de manifestările pozitive, cât și de cele negative ale mediului tehnologic, ea se transformă intens sub influența activă a inovațiilor în domeniul informării și comunicării, care sunt implementate în toate sferile vieții și creează o realitate socială complet diferită de cea de până acum. „Mediul informațional global generează o serie

de probleme de natură extrem de negativă și necesită prezența activă a bibliotecii ca „stabilizator” social” [3, p.298].

Noul mediu informațional determină în mod inevitabil o schimbare a priorităților în activitatea bibliotecilor, o regândire a rolului social al bibliotecii moderne, extinderea relației acesteia cu mediul extern și dezvoltarea noilor forme de interacțiune cu furnizorii de resurse informaționale. Rolul și valoarea bibliotecii în prezent, impactul acesteia asupra societății moderne, criteriile de eficacitate din punct de vedere socio-cultural a activităților sale sunt deosebit de relevante pentru comunitatea bibliotecarilor. Această problemă are o semnificație nu numai funcțională, ci și ontologică și determină, în cele din urmă, statutul social, scopurile și ideologia instituției bibliotecare.

Observăm o transformare treptată a bibliotecilor în centre intelectuale și hub-uri tehnologice, care oferă acces gratuit la resursele informaționale. Bibliotecile digitalizează publicațiile deținute, extind colecțiile pe suporturi digitale și folosesc noi oportunități pentru îmbunătățirea tehnologiilor de servire infodocumentară.

Una din sarcinile importante a bibliotecilor la etapa actuală este să-și înțeleagă rolul și posibilitățile sale de a se adapta la provocările și contradicțiile pe care societatea informațională emergentă le aduce acestor organizații.

Întrebarea dacă este necesară biblioteca într-o eră a abundenței informaționale, a diversității formelor și mijloacelor de acces la informație are o dimensiune globală. S-a schimbat și mediul informațional, există mult mai multe locuri pentru stocarea și difuzarea moștenirii culturale. Biblioteca este frecvent asociată cu o colecție de cărți care nu mai sunt utilizate ca anterior, există păreri că biblioteca a devenit neatractivă, fără avantaje competitive în mediul informațional actual.

Cu toate acestea, în cursul schimbărilor și reformelor inevitabile, punctele forte ale bibliotecilor, avantajele lor competitive sunt identificate treptat și devin mai evidente. Unii autori susțin că aceste avantaje sunt: accesibilitate publică, furnizarea de servicii gratuite, sistematizate și structurate, potențialul imens cultural și educațional, imaginea socială a bibliotecii ca furnizor de informații, lipsit de interes comercial [4].

Provocările legate de dezvoltarea colecțiilor și consolidarea bazei materiale și tehnice a bibliotecilor țin de crearea unui mediu confortabil pentru utilizatori, de dezvoltarea și ameliorarea infrastructurii. Rezolvarea problemelor va permite bibliotecilor universitare să crească nivelul și calitatea servirii informaționale a utilizatorilor și să îmbunătățească serviciile bazate pe tehnologia informațională modernă, a echipamentelor și mijloacelor tehnice. Bibliotecă în „nori” sau implicarea activă a infrastructurii bibliotecilor în serviciile cloud computing este una dintre realitățile momentului. Bibliotecile plasează informațiile lor și folosesc platforme care funcționează pe cloud, ceea ce reduce costurile de organizare și stocare a informațiilor și datelor. Perspectiva platformelor cloud pentru biblioteci este suficient de clară și creează baza pentru dezvoltarea serviciilor informaționale. Problema foarte importantă este cea de transformare a bibliotecilor în mediu digital. Volumul considerabil de informații și datele digitale necesită stocarea lor în condiții sigure de salvagardare. Bibliotecile nu acordă suficientă atenție acestui fapt, dar problemele din acest sector sunt mai multe în comparație cu prezervarea cărților tipărite. Programele naționale de prezervare și conservare a fondurilor de bibliotecă nu includ și patrimoniul bibliotecilor universitare. Există mai multe probleme cu referire la arhivarea informației digitale. Bibliotecarii au nevoie de competențe noi privind utilizarea mijloacelor și tehnologiilor pentru salvagardarea tuturor obiectelor digitale stocate, cu toate proprietățile lor logice, funcționale, semantice ș.a. Bibliotecile universitare subestimează, deocamdată, acest fenomen și nu dezvoltă programe proprii de conservare și salvagardare a propriilor colecții digitale.

Sarcina principală a bibliotecilor, care servesc domeniul educației și științei, constă în formarea de fonduri optime, care să corespundă dezvoltării personalității, nevoilor educaționale, științifice, culturale și informaționale ale utilizatorilor. În condițiile dezvoltării informatizării, va deveni presantă problema stabilirii criteriilor de selectare a documentelor, gradului de utilizare a acestora. Cea mai importantă sarcină rămâne prezervarea resurselor documentare. Bibliotecile universitare trebuie să fie incluse în programe naționale de conservare a colecțiilor de bibliotecă. Este necesară asigurarea unui flux continuu de publicații și resurse moderne în bibliotecă, creșterea alocațiilor financiare pentru achiziționarea lor în conformitate cu standardele recomandate de IFLA.

Bibliotecile au sarcina să păstreze informațiile obținute în urma digitizării colecțiilor, precum și informațiile create direct în format electronic. Acțiunile trebuie să vizeze creșterea gradului de utilizare a fondurilor de bibliotecă prin creșterea disponibilității acestora în format digital; asigurarea unui înalt grad de securitate a materialelor; crearea colecțiilor digitale, utilizând oportunitățile de cooperare la nivel național și internațional. Considerăm că bibliotecile digitale sunt cele mai eficiente platforme de integrare a resurselor informaționale pentru educație și știință.

Având în vedere dezvoltarea rapidă a tehnologiilor informaționale și de telecomunicații, solicitările tot mai sporite ale utilizatorilor de a accesa informațiile de la distanță, precum și de a lucra numai cu versiunile digitale ale documentelor, ar trebui să conducă la transformarea modelului tradițional de servire informațională în bibliotecă.

Informatizarea bibliotecilor universitare este o condiție obligatorie pentru a oferi utilizatorilor bibliotecii servicii moderne. În acest scop, este necesar să se intensifice ritmul informatizării bibliotecilor și interacțiunii cu utilizatorii în rețeaua Internet, a activității de instruire a personalului de bibliotecă și de educare a utilizatorilor privind folosirea și integrarea corectă a resurselor informaționale din bibliotecă. În cadrul politicii de informatizare a bibliotecilor, esențiale sunt ideile interacțiunii bibliotecilor în rețea, care să asigure accesul universal la informație și eficiența activității de bibliotecă. Direcțiile de dezvoltare a informatizării în bibliotecile universitare sunt următoarele: crearea bazelor de date computerizate; includerea bibliotecilor în rețelele corporative; participarea la parteneriate naționale pentru utilizarea comună a resurselor electronice; dezvoltarea serviciilor de livrare electronică a documentelor; formarea competențelor utilizatorilor pentru folosirea activă a resurselor informaționale etc.

Utilizarea tehnologiilor de informatizare a îmbunătățit eficiența bibliotecilor prin accelerarea procesării datelor operaționale, dar nu a avut și un impact semnificativ în dezvoltarea lor. Utilizarea acestor tehnologii presupune construirea unui singur spațiu digital (informațional) de bibliotecă, cu ajutorul căruia toate sistemele informaționale ale bibliotecilor, precum și echipamentele acestora, pot rapid și în timp util să realizeze schimbul de informații folosind diverse forme de prezentare a acestora.

Cataloagele electronice joacă un rol important în asigurarea funcționării eficiente a bibliotecilor, furnizează informații despre colecțiile bibliotecii și oferă acces comod și rapid la ele. Catalogarea permite structurarea, organizarea colecțiilor și sporește eficiența activității depozitelor de informații. În prezent, în bibliotecile universitare sunt create și utilizate cataloage electronice, care asigură funcționalitatea serviciilor de referință, bibliografice și de regăsire a informațiilor. Câteva biblioteci asigură utilizarea în comun a resursei distribuite, integrată virtual pe platforma PRIMO, oferind utilizatorilor accesul online printr-o interfață comună și o căutare lansată prin intermediul rețelei Internet simultan în toate cataloagele. Însă, bibliotecile universitare se confruntă cu problema costurilor mari privind mentenanța softurilor, care trebuie rezolvată cu implicarea factorilor de resort autorizați.

Problema creării depozitelor digitale. Repozitoriile cu Acces Deschis (Open Access) create de bibliotecile universitare au avut o răspândire largă și au fost formate ca rezultat al

mișcării pentru accesul nerestricționat la informația științifică. Această mișcare evoluează rapid și tot mai multe universități din Republica Moldova aprobă politicile instituționale cu privire la Acces Deschis și Știința Deschisă. Volumul în creștere al textelor științifice în format digital și necesitatea păstrării acestora în depozite instituționale se justifică doar dacă aceste resurse sunt utilizate activ. Bibliotecile au sarcina de a defini un proces de arhivare a documentelor digitale de valoare pe termen lung și să dezvolte o infrastructură care are capacitatea de a gestiona informațiile și nivelul optim de suport tehnic pentru toate tipurile de materiale digitale.

Provocările legate de accesul la resurse electronice. Asigurarea accesului utilizatorilor la resursele științifice și educaționale la nivel mondial și de pe piața internă prin utilizarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale este în dificultate din cauza costurilor ridicate și insuficiența resurselor financiare în instituțiile de învățământ superior. Aceasta se întâmplă chiar în perioada creșterii gradului de utilizare de la distanță a resurselor informaționale existente în universități.

Costul produselor și serviciilor informaționale este în creștere, aceasta contribuie la schimbarea abordărilor în managementul bibliotecilor din învățământ, care au o responsabilitate semnificativă pentru formarea spațiului informațional calitativ al universității. Bibliotecile trebuie să rezolve cât mai rapid problemele legate de accesul la baze de date internaționale, instruirea utilizatorilor și promovarea resurselor electronice științifice și educaționale, implementarea serviciilor bibliometrice de evaluare a cercetării științifice.

Provocările legate de servirea utilizatorilor. Gestionarea resurselor informaționale destinate utilizatorilor bibliotecii universitare necesită menținerea unui raport echilibrat între calitatea și operativitatea furnizării serviciilor. O direcție viitoare promițătoare pentru bibliotecile științifice este formarea de relații între bibliotecă și utilizator, folosind diverse modele de servicii care contribuie la transformarea cunoștințelor. Acestea includ următoarele aspecte:

- personificarea servirii consumatorilor folosind abilitățile profesionale de analiză, evaluare și sinteză a noilor informații;
- oamenii de știință și profesorii ar trebui să fie scutiți de activități de rutină precum analize scientometrice, căutarea surselor, construirea unui portofoliu de informații pentru propriile lor scopuri educaționale și științifice;
- integrarea în mediul informațional al universității, asigurarea prestării serviciilor la distanță, serviciilor cu caracter analitic, cognitiv și de cercetare folosind bazele de date bibliografice și full text.

Formarea continuă a personalului de bibliotecă. Pentru îmbunătățirea competențelor profesionale ale personalului din biblioteca universitară, este necesară organizarea unui sistem de formare, care să funcționeze permanent și în mai multe etape. Personalul bibliotecii trebuie să se orienteze într-o varietate de metode și strategii de regăsire a informațiilor, precum și să le ofere utilizatorilor informațiile relevante și pertinente.

Pentru realizarea rolului de intermediar în informare, organizator de agreement și alte roluri este nevoie de un tip universal de specialist în bibliotecă. Trebuie subliniat că standardele ocupaționale pentru activități de bibliotecă și informare nu a fost încă aprobate în țara noastră. Avem nevoie de o analiză cuprinzătoare a situației personalului în domeniu, care să permită stabilirea perspectivelor de pregătire a specialiștilor pentru biblioteci universitare. Realitățile timpului nostru și provocările cu care ne confruntăm în activitatea biblioteconomică necesită fundamentarea teoretică și identificarea soluțiilor pentru diverse probleme, altfel bibliotecile vor deveni atât ineficiente, cât și incompatibile cu mediul actual. Bibliotecile științifice universitare vor răspunde adecvat provocărilor momentului dacă vor acorda o atenție sporită dezvoltării profesionale a personalului lor. Această sarcină devine o prioritate în rezolvarea problemelor de organizare a suportului informațional modern pentru știință și educație.

Concluzii: Informația, cărțile, revistele, colecțiile electronice, bibliotecile virtuale – toate aceste seturi de obiecte digitale au intrat în bibliotecă și necesită o abordare atât practică, cât și comprehensiune teoretică. Biblioteca modernă, ca o componentă a infrastructurii societății informaționale, este impusă să accepte noile condiții și să activeze în acest mediu în care tehnologia informației și noua paradigmă a mediului informațional aduce pe ordinea de zi următoarele:

- creșterea fluxului de informații digitale care influențează puternic sfera bibliotecilor;
- în noile condiții, utilizatorul necesită tehnologii digitale de servire în bibliotecă, inclusiv servicii complete online;
- colecțiile și arhivele de informații electronice full-text constituie parte integrantă a serviciilor oferite de bibliotecă și necesită un sistem de management al cunoștințelor adecvat.

Managerii bibliotecilor moderne, în condițiile mediului informațional în continuă schimbare, trebuie să găsească acel nivel optim de prestare a serviciilor, care să le permită să păstreze contingentul de utilizatori și să atragă alții noi. Este foarte dificil, deoarece societatea informației, pe de o parte, identifică biblioteca universitară ca segment important al infrastructurii informaționale, pe de altă parte, constituie o amenințare reală pentru biblioteci, care pot fi marginalizate de alte sisteme informaționale și de comunicații. Posibilitățile crescânde ale Internetului permit utilizatorului să consume rapid orice informație de care are nevoie. Însă valoarea și veridicitatea acestor informații poate fi asigurată doar de bibliotecă.

Preocuparea de bază a bibliotecilor universitare în mediul digital este de a forma poziția lor activă de furnizor competitiv de informații, de a răspunde prompt la toate provocările momentului. Mediul nou de comunicare informațională, formele noi de activitate în bibliotecă trebuie să conducă la o schimbare de paradigmă a conceptului „bibliotecă modernă” și la o abordare teoretică cu privire la obiectivele, funcțiile și rolul acesteia în societate. Un loc aparte în șirul de sarcini îl ocupă perfecționarea și recalificarea personalului de bibliotecă, al cărui nivelul de cunoștințe și competențe trebuie să fie în conformitate cu cerințele societății informaționale.

Modernizarea serviciilor informaționale, perfecționarea calității și accesibilității acestora constituie obiectivul care determină nu numai competitivitatea, ci și viabilitatea bibliotecilor universitare.

BIBLIOGRAFIE

1. BIRDSALL, W.F. Libraries and the Communicative Citizen in the twenty-first century. In: *Libri*, 2005, Vol. 55, nr.2/3, pp. 74–83. ISSN 0024-2667.
2. DILEVKO, J., Gottlieb, L. Resurrecting a neglected idea: the reintroduction of library-museum hybrids. In: *Libr. Quart.*, 2003, Vol. 73, nr. 2, pp.160-198. ISSN 0024-2519.
3. ВИХРЕВА, Г.М. Библиотека и вызовы времени: глобализация, цифровизация, сетевизация. In: *Вестник Томского государственного университета Культурология и искусствоведение*. 2019. № 35, pp.293-302. ISSN 2222-0836.
4. ГЕНДИНА, Н. И. Интернет и библиотеки: апокалипсис или ренессанс? [online] In: *Университетская книга*. Disponibil: <http://www.unkniga.ru/biblioteki/bibdelo/4277-internet-i-biblioteki-apokalipsis-ili-renessans.html>
5. МАЗУРИЦКИЙ, А. М., КУЗИЧКИНА, Г. А. Современная библиотека и вызовы времени. In: *Научные и технические библиотеки*, 2019, nr. 5, pp.22-36. ISSN 0130-9765.